

УДК 81'373.46:621.3

НЕКАТОРЫЯ АДМЕТНАСЦІ СКАРОЧАНАЙ ФОРМЫ ЭЛЕКТРАТЭХНІЧНЫХ ТЭРМІНАЎ

Я. С. Ксянзоў, А. А. Курыла

*Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт
імя П. В. Сухога», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік М. У. Буракова

Разгледжаны некаторыя адметнасці сціслай формы тэрмінаў электратэхнікі. Вылучаны асноўныя спосабы ўтварэння скарачаных варыянтаў электратэхнічных тэрмінаў на аснове першасных і маткампанентных.

Ключавыя словы: тэрмін, тэрміналогія, электратэхніка, абрэвіятура, словаўтварэнне.

SOME CHARACTERISTICS OF THE SHORT FORM OF ELECTRICAL TERMS

E. S. Ksenzov, A. A. Kurilo

State Technical University of Gomel, the Republic of Belarus

Science supervisor M. V. Burakova

Some peculiarities of the short form of electrical engineering terms are considered. The main ways of forming shortened versions of electrical engineering terms based on primary multicomponent ones are highlighted.

Keywords: the term, terminology, electrical engineering, abbreviation, word formation.

Мова ўвесь час развіваецца і змяняецца, а ў выніку такіх трансфармацый знаходзяць сваю рэалізацыю законы яе развіцця. Гэтыя змены могуць быць рознымі па маштабе і працягласці. Адною з найбольш відавочных тэндэнцый развіцця моў на сучасным этапе з'яўляецца эканомія моўных сродкаў. У апошні час шырокае выкарыстанне скарачаных лексічных адзінак выразна праяўляецца ў многіх мовах. Розныя скарачэнні трывала ўвайшлі ў сучасныя мовы. Яны складаюць значную частку слоўнікавага складу, а іх пранікальнасць як у вуснае, так і асабліва у пісьмовае маўленне ўсё больш павялічваецца.

Мэта дадзенай працы – устанавіць асноўныя спосабы і віды скарачанай формы тэрмінаў у электратэхніцы.

Вядома, што сродкам навукова-тэхнічнай камунікацыі служаць тэрміны, пад якімі разумеюць слова ці тэрміналагічнае словазлучэнне, «якое суадносіцца з родавым паняццем, мае дэфініцыю з тэрміналагічных адзінак той жа сістэмы, характарызуецца рознымі ўзроўнямі тэрміналагічнасці ў залежнасці ад віду маўлення, уваходзіць у слоўнікавы фонд мовы» [1, с. 6]. Да тэрміна прад'яўляюцца наступныя патрабаванні:

- сістэмнасць, якая заключаецца ў незалежнасці ад кантэксту;
- сцісласць тэрміна;
- абсалютная або адносна адназначнасць;
- прастата і зразумеласць;
- ступень укаранення тэрміна.

Імкненне да зразумеласці і дакладнасці ў тэрмінасістэме прымушае будаваць шматкампанентныя тэрміны. Такое тэрмінаўтварэнне парушае выконваць нарматыўнае патрабаванне сістэмнасці паводле сцісласці тэрміна. З часам пры частым ужыванні грувацкіх тэрмінаў назіраюцца змены, ці скарачэнні рознымі спосабамі складанай канструкцыі тэрміналагічнага наймення.

Супастаўленне тэрмінаў для абазначэння аднаго і таго ж паняцця дазволіла вылучыць асноўныя спосабы ўтварэння скарачаных варыянтаў электратэхнічных тэрмінаў на аснове першасных шматкампанентных. Такія другасныя ўтварэнні з'яўляюцца двума спосабамі:

- 1) лексічнае скарачэнне першаснага варыянта тэрміна;
- 2) скарачэнне з дапамогай словаўтварэння (абрэвіатуры).

Структурныя мадэлі першасных і другасных тэрмінаў могуць быць аднолькавымі, тыпу «словазлучэнне → словазлучэнне», але часцей іншымі, тыпу «словазлучэнне → слова», «словазлучэнне → абрэвіатура».

Скарачаны варыянт – гэта сціслы, але функцыянальны від паняцця, які заўсёды ўтвараецца з семантычнай і сімвалічнай структуры базавага тэрміна. не можа быць адвольным, свабодным, ён павінен захоўваць неабходныя сістэматызавальныя прыкметы, якія характэрны поўнаму тэрміну.

Першы спосаб – лексічнае скарачэнне – выкарыстоўваецца за кошт наступных прыёмаў:

а) апушчэнне слова ў словазлучэнні пры захаванні мадэлі «словазлучэнне → словазлучэнне», напрыклад: напружанасць электростатычнага поля – напружанасць поля; градыент скалярнай функцыі – градыент функцыі;

б) замена словазлучэння словам пры змене мадэлі «словазлучэнне → слова»: відарыс электрычнага ланцуга – схема; рэжым халастога ходу – рэжым; індуктыўнае супраціўленне – супраціўленне; ідэальная крыніца току – крыніца [2, 3].

Другі спосаб – скарачэнне сродкамі словаўтварэння – прадстаўлены ў тэрміналогіі электратэхнікі мадэллю «словазлучэнне → абрэвіатура», напрыклад: электронна-прамянёвая трубка – ЭПТ; крыніца бесперабойнага харчавання – КБХ; персанальная электронна-вылічальная машына – ПЭВМ; акумулятарная батарэя – АКБ; кароткае замыканне – КЗ; магнітныя генератары напругі – МГН; прылада ахоўнага адключэння – ПАА [2, 3].

Выкарыстанне ў мове працэсу абрэвіяцыі заключаецца ў забеспячэнні перадачы максімальнай колькасці інфармацыі ў адзінку часу. Сам жа працэс абрэвіяцыі – гэта асобны спосаб словаўтварэння, з дапамогай якога ствараюцца новыя словы пэўнай структуры. Абрэвіяцыя – гэта адзін са спосабаў канцэнтравання інфармацыі. Для расшыфроўкі скарачаных лексічных адзінак неабходна выкарыстоўваць наступныя метады:

- аналіз кантэксту;
- выкарыстанне слоўнікаў (даведачных матэрыялаў) скарачэнняў рускай і беларускай моў,
- аналіз структуры скарачонай лексічнай адзінкі;
- выкарыстанне аналогій.

Не заўсёды для расшыфроўкі абрэвіатур бывае дастаткова выкарыстоўваць адзін які-небудзь з названых метадаў. На практыцы даводзіцца часта выкарыстоўваць розныя камбінацыі метадаў: аналіз кантэксту + аналіз структуры абрэвіатуры; выкарыстанне слоўнікаў (даведачных матэрыялаў) скарачэнняў + метады аналогій.

Адзначым, што пропуск кампанентаў у тэрміне не ўплывае на ўспрыманне паняцця, бо выпадзенне некаторых кампанентаў тэрміна папаўняецца кантэкстам, што дазваляе аднаўляць прапушчаныя словы (ці слова).

Такім чынам, выкарыстанне скарачанай формы лексічных адзінак у мове дае эканомію часу і месца пры іх напісанні, а ў вусным маўленні – вызваляе мову ад грувасткіх выразаў і доўгіх тэрміналагічных словазлучэнняў, спрыяе паскарэнню тэмпу гаворкі.

Літаратура

1. Буракова, М. У. Беларуская мова. Тэхнічная тэрміналогія : вучэб. дапам. / М. У. Буракова. – Мінск : РІВШ, 2016. – 264 с.
2. Соленков, В. В. Электротехника и промышленная электроника / В. В. Соленков, Д. В. Комнатный, Д. О. Широкова. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2016. – 138 с.
3. Тиличенко, М. П. Электротехника, электрические машины и аппараты / М. П. Тиличенко. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2010. – 61 с.

УДК 881.161.3/373.2:398.92:821.161.3-21*Купала

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ-ХАРАКТАРЫСТЫКІ ПЕРСАНАЖАЎ У ДРАМЕ «РАСКІДАНАЕ ГНЯЗДО» ЯНКІ КУПАЛЫ

М. В. Луцковіч

*Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік В. А. Ляшчынская

Фразеалагізмы як самыя «культураносныя» адзінкі мовы, сціслыя па форме і багатыя па зместу, даводзяць шматстайную інфармацыю, служаць адным з важкіх характарыстычных сродкаў персанажаў мастацкага твора.

Ключавыя словы: драма, персанаж, фразеалагізм, характарыстыка, адносіны, эмоцыі.

PHRASEOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CHARACTERS IN THE DRAMA “THE SCATTERED NEST” BY YANKI KUPALA

M. V. Lutskovich

Gomel State University named after Frantzisk Skaryna, the Republic of Belarus

Science supervisor V. A. Lyashchynskaya

Phraseological units, as the most “culturally bearable” units of the language, are brief in form and rich in content, bring diverse information, serve as one of the weighty characteristic means of the characters of a work of art.

Keywords: drama, character, phraseologism, characteristic, relationship, emotions.

Функцыянаванне фразеалагічных адзінак (ФА) у творах класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы абумоўлена выключнасцю іх семантыкі, вобразнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці, якія незаменныя ў мастацкім творы. Без уліку ФА «немагчыма <..> усвядоміць ролю Я. Купалы ў жыцці беларусаў, станаўленні і развіцці беларускай мовы, захаванні нацыянальнай памяці, ацаніць той уклад, які ўнёс паэт у сусветную культуру» [1, с. 8]. А яшчэ і вызначыць іх ролю ў раскрыцці і характарыстыцы герояў твораў і іх ацэнцы.

Асноўная задача артыкула – вызначэнне ролі ФА ў характарыстыцы персанажаў драмы «Раскіданае гняздо» Купалы, а прадметам вывучэння – ФА ў мо-